

Monografie věnovaná zvukové stránce jazyka

SABOL, J., ZIMMERMANN, J.: *Akusticko-auditívna komunikácia. Monografie*. Košice: Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2014. 168 s. ISBN 978-80-8152-116-4.

Nová odborná publikace, jejímiž autory jsou dva významní slovenští vědci – Ján Sabol a Július Zimmermann, pod názvem *Akusticko-auditívna komunikácia* vyšla v Košicích a vydala ji Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika. Uvedená monografie se zaměřuje na zvukovou stránku jazyka, resp. komunikaci a seznamuje především odbornou veřejnost s nejnovějšími přístupy k jazyku – s orientací na živý jazyk, a to z hlediska fonetického a fonologického aspektu hodnocení zvukových jevů.

Prof. Ján Sabol působí na Filozofické fakultě UJPS v Košicích, na Katedře slovakistiky, slovanských filologií a komunikace. Svoji pedagogickou činnost směřuje k obecné lingvistice, slovakistice a masmediálním studiím. Ve vědeckém výzkumu, založeném na širší interdisciplinarnosti a s výrazným teoreticko-metodologickým zaměřením, se nejčastěji orientoval na zvukovou rovinu jazyka, všeobecnou a slovenskou fonetiku a fonologii. V desítkách studií z této oblasti zkoumal především vztah fonetiky a fonologie, možnosti experimentální fonetiky, problematiku slabiky a suprasegmentálních jevů, také se zabývá zákonitostmi kvantity ve spisovné slovenštině. Prof. Július Zimmermann rovněž pracuje na Filozofické fakultě UJPS v Košicích, na téže katedře a také v Laboratoři experimentální fonetiky a komunikace. Pokud jde o odborné zaměření prof. Zimmermanna, věnoval se především experimentální fonetice, analýze suprasegmentů (melodii, pauze, intenzitě), dále matematizaci řečového signálu. Vyučuje teorii komunikace, informační systémy, počítačovou analýzu akustického signálu.

Předkládaná publikace se tematicky vztahuje k základní podobě jazyka, a to k podobě zvukové, fónické, neboť, jak autoři již v prvních řádcích uvádějí, jedná se o „nejdůležitější nástroj dorozumívání v lidské společnosti.“ Dále zmiňují dialektiku vztahu jednotlivého/variantního a všeobecného/invariantního, což je součástí každé zvukové jednotky, a pojednávají o součinnosti fonetického a fonologického aspektu zvukových jevů. Materiálním východiskem se stala současná spisovná slovenština.

Po obsahové stránce je monografie rozdělena do osmi kapitol, resp. tematických skupin, kterým předchází *Fonetický a fonologický aspekt hodnocení zvukových jevů (Místo úvodu)*, v níž autoři seznamují čtenáře s výzkumem zvukové stavby slovenštiny. Obsahem první kapitoly pod názvem *Všeobecná akustika* je terminologie vztahující se k akustické stránce dorozumívání, neboť zvuky lidské řeči mají vedle stránky artikulační složku akustickou („jde o působení na sluchový orgán příjemce projevu,

přičemž zároveň i emitor má vlastní sluchovou kontrolu“). Zároveň pojednává o zvuku, tónu, šumu, rezonanci, akustických vlastnostech řečového signálu, artikulačním a sluchovém ústrojí.

V následujícím oddílu *Experimentální analýza řeči* se tvůrci předkládané monografie nejprve věnují vzniku a vývoji experimentální fonetiky a v přehledu uvádějí krátké životopisy vědců, kteří se svým dílem zasloužili o položení základů experimentální fonetiky a zkoumali artikulační, akustické a percepční koreláty hlásek a mimo jiné se také orientovali na generativní fonologii. Čtete o následujících jménech: Wolfgang von Kempelen, Christoph Friedrich Hellwag, Henry Sweet, Jean-Paul Roussetot, Otto Jespersen, Roman Jakobson, Gunnar Fant a Morris Halle. Následně se zabývají přípravou řečového signálu na analýzu a na percepční testy. Další čtyři pododdíly informují o pojmech, které se vztahují k dané problematice, a to o experimentální fonetice, dále o analýze v časové doméně, o analýze ve frekvenční doméně a o vlnkové analýze řeči, tzv. spojitě waveletové analýze, včetně oscilogramů, spektrogramů, sonagramů.

Ve třetí kapitole pod názvem *Slabika jako základní komplexní zvuková jednotka* se autoři zaměřují na vymezení základních komplexních útvarů při segmentaci souvislého zvukového řečového signálu, tzn. zabývají se slabikou. Uvádějí množství charakteristik této zvukové jednotky, především ve slovenštině, ale i z univerzálnějšího hlediska, například z aspektu typologického. Zmiňují se o velkém rozptylu teorií o podstatě slabiky a její funkci a to dle názoru autorů signalizuje náročnost analýzy této základní stavební jednotky souvislé řeči. Je připomenuta „univerzálnost“ slabiky jako komplexní fónické jednotky, rozlišení vztahu jednotlivého a všeobecného ve složkách slabiky, hledání hranic slabiky uvnitř slova, struktura slabiky. Kapitola nazvaná *Vztah segmentů a suprasegmentů ve zvukové soustavě*, která reflektuje komplementaritu segmentální a suprasegmentální roviny, resp. podmnožiny, objasňuje součinnost segmentálního a suprasegmentálního podsystemu pomocí uvedených jevů (artikulace–modulace, sukcesivnost–simultánnost, fonologicko–distinktivní funkce – stylistická funkce, apod.).

Ján Sabol a Július Zimmermann věnují pátou kapitolu nazvanou *Akustická struktura segmentů (hlásek)* základním artikulačním charakteristikám, přičemž se zaměřují na základní pojmosloví a na terminologii týkající se fónů a fonémů spisovné slovenštiny. Základ této pasáže tvoří charakteristika fonematického inventáře spisovné slovenštiny a základní akustické charakteristiky vokálů, diftongů a sonorních a šumových konsonantů včetně oscilogramů a akustických spekter slovenských krátkých vokálů.

V následující části nazvané *Akustická struktura suprasegmentů (prozodických jevů)* se autorská dvojice věnuje dalším zvukovým vlastnostem, které se uplatňují v proudu řeči. Tyto zvukové jevy nazývají prozodickými, suprasegmentálními prvky. Pojednávají o časové modulaci řeči a v rámci této tematiky čtete o metodách měření časových rozměrů akustického signálu, o protikladech krátké a dlouhé

samohlásky neboli kvantitě, o pauze, o přestávce v řeči. Dále autoři vykládají tempo řeči, jež označují za citlivého ukazatele artikulačně-akustické a percepční výkonnosti emitora a recipienta v průběhu komunikace. Poté seznamují s pojmy jako je rytmus a silová modulace řeči. Součástí je vysvětlení intenzity akustického signálu, intenzity hlasu, přízvuku, důrazu a emfáze. Následuje pojmosloví a terminologie vztahující se k tónové modulaci řeči, jedná se o metody měření melodie akustického signálu včetně oscilografického zobrazení a o hlasový registr. Autoři se také zabývají metodami měření barvy hlasu, a jak uvádějí, individuální zbarvení hlasu může být vhodným biometrickým klíčem při rozpoznávání hlasu hovořící osoby. V předposlední kapitole *Součinnost suprasegmentálních jevů* lingvisté pojednávají o prozodických jevech spisovné slovenštiny, o jejich funkci a účasti během dorozumívacího procesu. Zaměříme-li se na prozodickou stavbu slovenského slova, autoři píší o „spolupráci“ kvantity, jevu, který vyplývá z časové modulace, a přízvuku, jevu vyplývajícího ze silového ztvárnění artikulačního proudu. Tyto dva jevy označují za fenomény, které se nejvíce podílejí na zvukové charakteristice slova.

Závěr dané monografie představuje kapitola nazvaná *Zvuková stylistika a stylistika zvuku*. Tvůrci vysvětlují rozdíl mezi oběma termíny, neboť se nejedná o ekvivalentní vztah. V této pasáži shrnují především obecnělingvistické poznatky o funkcích segmentálních a suprasegmentálních jevů, které se uplatňují v kognitivních a komunikačních procesech, ale i v širším interdisciplinárním prostředí, a to zejména v jazykovědě a sémiotice.

Předkládanou publikaci ocení zejména odborná obec, protože zprostředkovává ve speciální lingvistické oblasti nové poznatky v oboru, čímž metodologicky naznačuje další výzkumné perspektivy.

Milena Nosková

Významný příspěvek k otázce převodu vlastních jmen mezi ruštinou a češtinou

ŠPAČKOVÁ, S.: *Rusko-česká ekvivalence propriálního lexika. Vlastní jména v překladu*. Brno: Masarykova univerzita, 2017. 205 s. Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, sv. 467. ISBN 978-80-210-8687-6.

Jedním z neprávem opomíjených a z hlediska korektní a efektivní mezikulturní komunikace důležitých témat z oblasti rusko-českých a česko-ruských jazykových kontaktů je problematika přenosu vlastních jmen různého druhu z jednoho jazykového